

11 Eylül Terör Saldırıları ve ABD'nin Güvenlik Paradigmalarında Dönüşüm

11 Eylül Terör Saldırıları ve ABD'nin Güvenlik Paradigmalarında Dönüşüm[1]

Giriş

ABD, İkinci Dünya Savaşı'na kadar benimsediği Monroe Doktrini neticesinde uluslararası politikada çok fazla yer almamayı tercih etmiştir. Fakat İkinci Dünya Savaşı ve ardından yaşanan Soğuk Savaş döneminde bu tutumundan vazgeçip dünyanın en güçlü devleti haline gelmiştir. Sovyetler ile girişilen mücadelelerde dünyanın çeşitli bölgelerinde varlık kurmaya çalışan ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemde terör örgütlerinin hedefi haline gelen bir hegemon güç konumundadır. 11 Eylül (9/11) ve ardından ABD'nin terörizmle savaş "*war on terror/terrorism*"[2] yaklaşımına giden süreç işte bu noktadan başlamaktadır.

Makalenin temelini Bush Doktrini ve önleyici meşru müdafaa kavramı oluşturmaktadır. Makalenin ilk kısmında Sovyetlerin Afganistan müdahalesi, El Kaide örgütünün kuruluşu ve örgütlenme modeli, örgüt tarafından ABD'ye karşı yapılan ilk saldırılar, ikinci kısmında 11 Eylül Terör Saldırısı, üçüncü kısımda ise kuvvet kullanma yasağı, Bush Doktrini ve önleyici meşru müdafaa kavramları ele alınacaktır.

11 Eylül'e Giden Süreç

Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru, Afganistan'ın 1979 yılında Sovyetler tarafından işgal edilmesi ile birlikte bu işgale karşı yerel halk ve diğer islam devletlerinden toplanan genç erkekler bir "direniş hareketi" başlattı. Bu gençler kendilerine "mücahit" diyorlardı. Gençler arasında Arap coğrafyalardan gelerek Afganistan'ın dağlık bölgeleri olan Khost, Nanganhar, Paktia ve Pakistan'a yakın bölgelerde aktif olarak faaliyet gösteren grup ise kendilerine El Kaide (Al-Qaeda "AQ") adını vermişti. 1988 yılında kuruluşunu ilan eden örgütün temel motivasyonu Sovyetleri ülkeden göndermek üzerineydi. Kurucu lider Usame bin Ladin, kökeni Yemen'e dayanan bir Suudi Arabistan vatandaşıydı.

Sovyetlerin en büyük tehdit olarak görüldüğü Soğuk Savaş döneminde Afganistan müdahalesine başta sesini çıkarmayan ABD, sonradan Sovyetlere karşı mücahitleri destekleyen bir tutum sergiledi. Sovyetlerin Afganistan'daki varlığı ABD için büyük bir tehdit demekti. Çünkü İran devrimiyle birlikte bölgede ciddi bir müttefikini kaybeden ABD şimdi de Körfez Bölgesi'ne yakın ikinci bir sorunla karşılaşmaktaydı. Bu esnada Sovyetler için de durum sanıldığı kadar kolay ilerlememekteydi. Afganistan'ın coğrafi özellikleri ve silahlanan gençler, Sovyetler için ciddi birer tehditti. Armaoğlu'nun[3] deyimiyle, Vietnam bataklığı ABD için ne anlam ifade ediyorsa, Afganistan da Sovyetler için o hale gelecekti. Mücahitlere ABD tarafından aktarılan destekler bazı kaynaklara göre 600 milyon dolardan fazlaydı [4]. Nitekim Sovyetler 1989 yılında Afganistan'dan çekilmek zorunda kaldı.

AQ örgütü yalnızca Afganistan'da değil dünyanın çeşitli bölgelerinde aktif olarak faaliyet yürütmeye başladı. Bu bölgelerin başında Mısır gelmekteydi. Mısırda liderliğini Ayman al-Zawahiri'nin üstlendiği Mısır İslami Cihat örgütü ile AQ arasında ittifak gelişmekteydi. Bu ittifak ve bağın güçlenmesi ile Zawahiri'nin AQ liderliğine giden süreci de başlamış oldu.

Usame Bin Ladin AQ'yu kurduktan ve Sovyetler 1989 yılında Afganistan'dan çekildikten sonra kendisine düşman olarak ABD'yi hedef almıştır. Bu, AQ'yu diğer örgütlerden ayıran temel bir noktadır. Örgüt, bölgesel olarak hareket etmesinin yanı sıra uluslararası bir amaç da edinmiştir.

AQ'nun bu dönemde aktif olduğu diğer coğrafyalar ve olaylar; Sudan toprakları, Irak-Kuveyt savaşında Kuveyt'in yanında yer alma, Somali ve Yemen toprakları; Suudi Arabistan, Mısır, Ürdün, Lübnan, Irak, Umman, Cezayir, Libya, Tunus, Fas, Somali, Eritre, Çad, Mali, Nijer, Nijerya, Uganda, Burma, Tayland, Malezya ve Endonezya'daki radikal dini örgütlerle iş birliği geliştirme ve destekleme; Filipinler, Endonezya, Pakistan ve Tacikistan'da yaşanan dini ayaklanmalarda eleman, teknik ve eğitim desteği şeklinde sıralanabilir.1995 yılında Mısır devlet başkanı Hüsnü Mübarek'e yapılan suikast girişiminin başarısız olmasının ardından Sudan hükümetine karşı yapılan uluslararası baskı sonucunda devlet AQ desteğini çekmiş ve Ladin Afganistan'a tekrar dönmek zorunda kalmıştır.[5]

AQ'nun Somali'de eğitim verip silahlandırdığı bir grup 1993 yılında Mogadişu'da 18 Amerikalıyı öldürmüş, yine aynı yıl Dünya Ticaret Merkezi'ne bombalı araçla saldırı düzenlenmiştir[6] 1998 yılında Ladin'in destekçileri "Allah'ın emri ile ABD'ye ölüm… Mümkün olan her yerde, her zaman, her şekilde." fikrini dile getirmiştir[7] Ağustos 1998'de ABD'nin Tanzanya ve Kenya'da bulunan büyükelçiliklerine bomba yüklü araçlarla yapılan eş zamanlı saldırılar sonucu 223 kişi ve Ekim 2000 yılında USS Cole'e yapılan patlayıcı yüklü tekne saldırısı ile de 17 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu saldırıların tamamında örgütün tek hedefi ABD olmuştur (Tablo I). Örgüt 1996-2001 yılları arasında 10.000-20.000 örgüt üyesinin kamplarda eğitimini sağlamış ve bu eğitimlere yurt dışından fon sağlanmıştır[8].

Tablo I- 11 Eylül öncesi AQ'nun ABD'yi hedef aldığı saldırılar

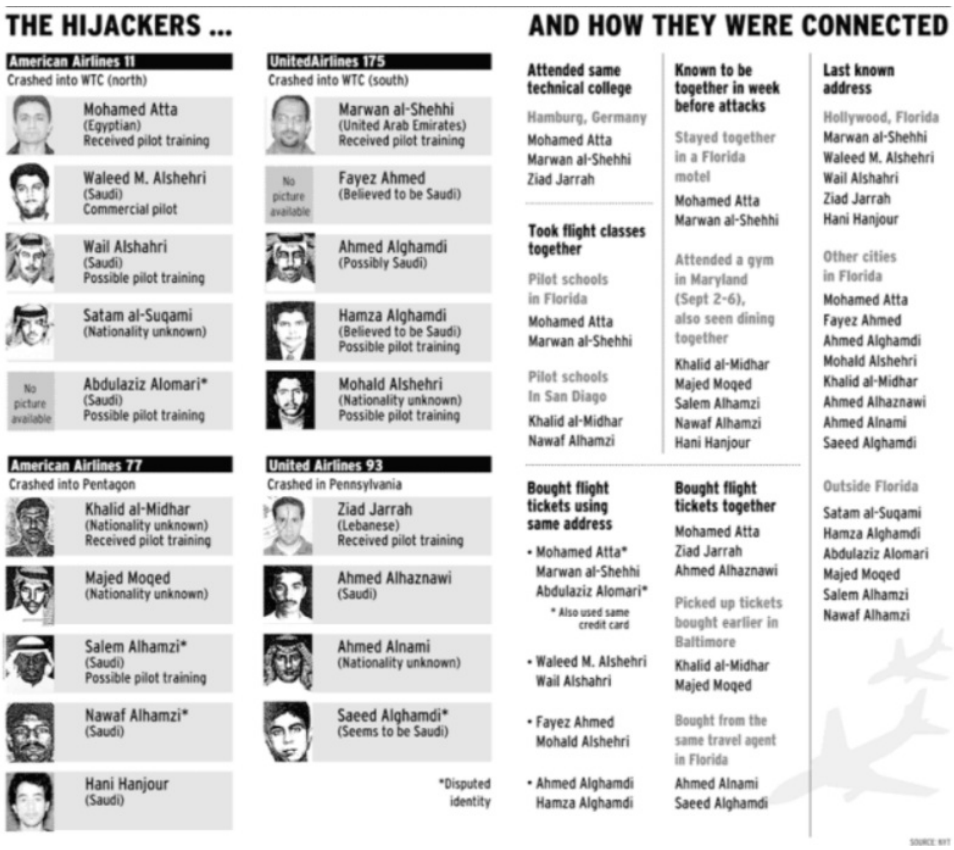
1993	*1993*	*1998*	*2000*
Mogadişu Saldırısı	*Dünya Ticaret Merkezi Saldırısı*	*Tanzanya ve Kenya Saldırıları*	*USS Cole Saldırısı*

Tüm bu yaşananların karşısında ABD'nin terörizme karşı tutumu ise "suç" (*crime*) ifadesinin kullanılmasıdır[9]. Bunun temel iki sebebi olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır. Birinci sebep; Soğuk Savaş döneminde oluşan "düşman" algısının meşru bir devlet olmasıdır. Fakat terörizm saldırılarında ABD'nin karşısında herhangi bir devletten söz etmek mümkün değildir. İkinci sebep ise savaş algısıdır. İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte savaşlar totaliterleşmeye başlamıştır[10]. Fakat ABD'nin karşı karşıya olduğu saldırılar bilinen savaş yöntemlerinin aksine, asimetriktir. İşte bu iki sebepten ötürü ABD'nin bu olaylara yaklaşımı henüz kendisi için olayı bir güvenlik sorunu haline getiremediğinin göstergesidir.

11 Eylül Süreci

Terörizmin amacı hiçbir zaman çok fazla insanı öldürmek olmamıştır. Asıl amaç "*terrera*" kelimesinin kökeninde yatan korku hissini uyandırmak ve ses getirmektir. Seçilen hedefler genelde spesifik olarak belirlenmektedir. AQ'nun 11 Eylül'de gerçekleştirdiği saldırılarda eylem noktaları spesifik olarak belirlenmiş (Dünya Ticaret Merkezi daha önce de hedef alınmıştır) fakat temel amaç mesaj verip korku yaratmaktan ziyade öldürebileceği kadar kişi öldürmek olmuştur.

11 Eylül günü Muhammed Atta ve beraberindeki 18 terörist, 4 uçağı kaçırmıştır. Kaçırılan uçakların ikisi ile Dünya Ticaret Merkezi binalarının önce kuzey sonra güney kulesine saldırı gerçekleştirilmiş ardından Pentagon'a bir saldırı yapılmış ve sonuncu uçak da hedefine ulaşamadan düşmüştür. Uçakların hedeflere çarpması sonucu 3 bine yakın insan hayatını kaybetmiştir. Eylemcilerin birbirleri ile olan bağlantı modeli Cezayir Savaşı (*La Battagliadi Alger*) filmindeki komutanın tahtaya çizdiği "piramit" modeli şeklindedir. Her eylemci yalnızca iki eylemci ile bağlantılı ve onlar hakkındaki bilgilere sahiptir. Böylelikle içlerinden biri yakalandığında en fazla iki kişi daha kayba uğrayacak ama örgüt eylemlerini gerçekleştirmek için zaman kazanacaktır. Ayrıca eylemde yer alan teröristlerin hemen hemen hepsi çok iyi eğitim almış mühendislerden oluşmaktadır[11]. Kaçırılan uçaklar; American Airlines 11, United Airlines 175, American Airlines 77 ve United Airlines 93 sayılı uçaklardır. United Airlines 93 adlı uçak eylemini gerçekleştirememiştir.

Kaynak: Krebs, V.E., (2002), Mappingnetworks of terroristcells, Connections, 24(3).

ABD için 11 Eylül saldırıları hem içeride hem de dışarıda birçok şeyin değişimine sebep olmuştur. İçerideki değişimlerin en önemlisi, istihbarat sisteminde yapılan revizyondur. Amerikalı yetkililer, adım adım yaklaşmakta olan bu saldırıları önleyemedikleri için yıllarca "nerede hata yaptık?" sorusuna cevap aranmıştır. ABD'de yer alan istihbarat kurumları, dünyanın genelinde olduğu gibi birbirinden ayrı kurumlar şeklindedir. ABD, 11 Eylül sonrası yaptığı araştırmalar sonucunda eylem hakkında istihbari bilgiler olduğunu fakat ortak bir istihbarat ağına sahip olmadıkları için bu bilgilerin kurumlar arası aktarılmasında/işlenmesinde sorunlar meydana geldiği çıkarımında bulunmuştur. Bu nedenle 2004 yılında *The Intelligent Reform and Terrorism Preventing Act,* imzalanmış 2005 yılında *the Office of the Director of National Intelligence (ODNI)*yani ABD'nin ortak istihbarat havuzu diyebileceğimiz kurumu kurulmuştur.[12] Ardından *Patriot Act* olarak bilinen yasa devreye girmiştir. Dışarıda yaşanan ve birçok tartışmaya konu olan değişim ise "Bush Doktrini" (BD) olarak adlandırılmaktadır.

Bush Doktrini ve Önleyici Meşru Müdafaa Tartışmaları

Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesi'ne gelene kadar devletler belirli kurallara tabii şekilde hareket etmemekteydi. Bunların başında ise kuvvet kullanma durumu gelmekteydi. Kuvvet kullanma konusunda devletleri sınırlayan herhangi bir yasak bulunmamaktaydı. Devletler, yaptıkları kuvvet kullanımını bazı kavramlarla meşru kılmaya çalışmaktaydı. Bu kavramlardan bazıları ihkak-i hak, zorunluluk hali olarak adlandırılır. Bu zorunluluk hali, 1928 Briand-Kellog Paktı'na kadar devam eden süreci kapsamıştır. 1928 Paktı'na gelmeden önce bu paktın ortaya çıkardığı yasağın şekillenmesine giden iki önemli olay; Caroline olayı ve Milletler Cemiyeti Misakı'dır. MC Misakı kuvvet kullanmayı yasaklamamakta fakat birtakım usullere tabi tutmaktaydı. Fakat 1928 Paktı, devletlerin uluslararası politika aracı olarak savaşa başvurmalarını yasaklamış, anlaşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözülmesini önermiştir. Alınan kararın tavsiye niteliğinde olması ve savaşa varan zorlamaların yasaklanmaması, devletlerin kendilerine çatışma alanları yaratmalarının önüne geçememiştir. Fakat 1928 Paktı'nda alınan bu karar sayesinde kuvvet kullanma yasağı bir örf ve adet hukuku kuralına dönüşmüş ve BM Sözleşmesine giden süreçte eskiz görevi görmüştür. Bununla birlikte meşru müdafaa kavramının da doğması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Tablo II- Kuvvet kullanma yasağının tarihsel gelişimi

1837	*1920*	*1928*	*1945*
Caroline Olayı	*Milletler Cemiyeti Misakı*	*Briand-Kellog Paktı*	*Birleşmiş Milletler Misakı*

BM dönemine gelindiğinde ise öncelikli amaç, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasıdır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan MC'nin uluslararası barışı korumada yetersiz kalışı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan BM için ders niteliğinde olmuştur. Bu amaç doğrultusunda, BM Sözleşmesi madde 2/4'te devletlerin kuvvet kullanmasını yasaklamıştır. Fakat işbu sözleşmede istisnai durum olarak 51. madde de yer almaktaydı. Bu istisnai durum (51. Madde) "meşru müdafaa" hakkıdır. Bu hakkın devletlere verilebilmesi için silahlı saldırının vuku bulması

gerekmektedir. Ancak silahlı saldırının tanımı" ise anlaşmada yer almamaktadır. BM Sözleşmesi bu boşluklar 2/4 ve 51. Maddeye yönelik iki tür yorum ortaya çıkarmıştır. Bu yorumların ilki; geleneksel teori, ikincisi neorealist teoridir. Bu makalenin konusunu ise neorealist teori oluşturmaktadır. Neorealist teori BM 2/4 kuvvet kullanım yasağının yürürlükte olmadığını iddia etmektedir. Buna Reagan ve Bush Doktrinleri örnek olarak verilebilir.

11 Eylül sonrası Bush; 14 Eylül 2001'de *The National Cathedral*'da ve 1 Haziran 2002'de *West Point*'te yaptığı konuşmalarında terörizme karşı savaş ilan etmiştir (*war on terror*).[13] Ardından 2002 tarihinde "Amerika Birleşik Devletleri'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi' başlıklı yeni bir belge yayınlanmıştır. Bu stratejinin temelini "önleyici meşru müdafaa" oluşturmaktadır. ABD, kendisi için tehdit olarak algıladığı durumlarda kuvvet kullanımına başvuracağını, bu kuvvet kullanımı için herhangi bir fiili saldırı beklemeyeceğini duyurmuştur. Afganistan ve Irak müdahaleleri bu karara bağlanabilir.

ABD Bush doktrinini önceleyerek yıllardır dünyanın çeşitli yerlerine müdahale hakkı olduğunu iddia etmektedir. Bu doktrinin yansımaları günümüzde de görülmektedir. Bush Doktrini'nin kullanılmadığı Suriye konusunda ise "davetle müdahale" doktrini kullanılmış ve ABD'nin Suriye'deki varlığı meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.

11 Eylül sonrası gelişen ve aslında güvenlik problemi olarak inşa edilen terörizmle mücadele, ABD iç kamuoyunda Afganistan müdahalesinde büyük destek görmüşken son yıllarda Trump'ın da "ABD vatandaşları neden uzak coğrafyalarda ölüyor?" söylemi ile desteğini kaybetmeye başlamıştır. Bu durumda "ABD'nin terörizmle dışarıda yürüttüğü mücadele bitti" yorumu yapmak yanlış olacaktır. ABD'nin güvenlik politikaları değişime uğramamakla birlikte mücadele şekli değişmektedir. Bu değişimin başında da "vekalet savaşı" gelmektedir. ABD artık uzak coğrafyalara kendi askerini göndererek mücadele etmek yerine bölgesel ortaklıklar kurarak buradaki yerel güçlere eğitim ve silah temini sağlamaktadır. Bu ABD için daha düşük maliyetli olmakla birlikte iç siyasetinde de etkili bir yöntemdir. Bu ortaklıkların en büyüğü ise yanı başımızda yer alan ve yıllardır mücadele ettiğimiz PKK terör örgütünün Suriye yapılanması YPG/PYD ile yapılmıştır. ABD kendi güvenliğini sağlamak amacıyla çıktığı bu yolda eli kanlı diğer örgütlerle iş birliği kurmakta ve başka devletlerin ulusal güvenliğine zarar vermektedir. Bunu yaparken de hegemon güç olarak uluslararası hukuku kendine göre yorumlamaktan çekinmemektedir.

Sonuç Yerine

11 Eylül olaylarının üzerinden geçen 20 yılın ardından gerek AQ örgütü (yapılanma modeli hiyerarşikten ağ modele geçmiş ve dünyanın hemen hemen her noktasında hücreler kurmuşlardır) gerekse terörizm ile mücadele konuları değişikliğe uğramıştır. Bugün Afganistan'da gelinen son noktada ise Bruce Hoffman'ın yorumu; ABD'nin bir AQ'yi bitirdiği ama binlercesine sebep verdiği yönündedir. Afganistan'dan çekilen ABD'nin ardından karşılaşılacak durumlar hakkında öngörüler ise bu çalışmanın konusunu aşmaktadır.

**11 Eylül saldırılarının 20. Yılında *Turning Point 9/11 and the War on Terror"* adlı belgesel, konunun ilgililerine tavsiye edilir.

---

[1] Atıf İçin: Varol, H. (2021). 9/11 Terör Saldırıları ve ABD'nin Güvenlik Anlayışında Dönüşüm, Erişim adresi: https://www.teram.org/Icerik/11-eylul-teror-saldirilari-ve-abd-nin-guvenlik-paradigmalarinda-donusum-171

[2] *War on terror/terrorism* (Terörizmle savaş) kavramı ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrası terörizme karşı uluslararası düzeyde başlattığı mücadeleye denilmektedir.

[3]Armaoğlu, F. (2012), 20.yüzyıl siyasi tarihi (18. Baskı), İstanbul: Alkım Yayınevi, ISBN: 978-9944-148-60-

[4] Bergen, Peter L., Holy war, Inc.: Inside the Secret World of Osama bin Laden, New York: Free Press, 2001., p.70-1

[5] Stanford CISAC, Al Qaeda, Erişim tarihi 10.09.2021

[6]Stanford CISAC, Al Qaeda, Erişim tarihi 03.09.2020, https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/al-qaeda#text_block_13293

[7]Shultz, R.,Vogt,A.(2003) It'swar! fighting post-11 septemberglobalterrorismthrough a doctrine of preemption, TerrorismandPoliticalViolence, 15:1, 1-30,DOI: 10.1080/09546550312331292947

[8] Zevahiri, dünyanın birçok yerini dolaşarak örgüt için çeşitli fon ve destek elde edilmesini sağlamıştır.

[9]Shultz, R.,Vogt, A.(2003) It'swar! fighting post-11 septemberglobalterrorismthrough a doctrine of preemption, TerrorismandPoliticalViolence, 15:1, 1-30, DOI: 10.1080/09546550312331292947

[10]Özer, Y. (2018), Savaşın değişen karakteri: teori ve uygulamada hibrit savaş, Güvenlik Bilimleri Dergisi, 7(1), 29-56, DOI:10.28956/gbd.422724

[11]Krebs, V.E., (2002), Mappingnetworks of terroristcells, Connections, 24(3), 43-52

[12]ODNI Factsheet, Erişim tarihi 03.09.2020 https://www.dni.gov/files/documents/FACTSHEET_ODNI_History_and_Background_2_24-17.pdf

[13]Taşdemir, F. (2006), Uluslararası anarşiye giden yol: uluslararası hukuk açısından önleyici meşru müdafaa hakkı, Uluslararası Hukuk ve Politika, 2(5), 75-89

Hatice VAROL